

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/historia-z-ipn/229095,Michal-Wenklar-O-wolnosc-i-niezawislosc.html>
26.02.2026, 20:33

Michał Wenklar: O wolność i niezawisłość

2 września 1945 r. powstało Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”, najważniejsza organizacja powojennego podziemia niepodległościowego.

[Konspiracja](#) [Łukasz Ciepliński](#) [Okupacja sowiecka](#) [Podziemie antykomunistyczne](#) [Wolność i Niezawisłość](#)

02.09

Zajęcie Polski przez Armię Czerwoną, sowiecki terror i budowa struktur państwowych przez podporządkowanych ZSRS polskich komunistów zmusiły podziemne wojsko do zmiany form działalności. Nie spełniły się słowa, jakie słyszeli po złożeniu przysięgi żołnierze Armii Krajowej: „Zwycięstwo będzie twoją nagrodą”. Zwycięstwa nie było, a ostatni komendant gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek” uznał AK za organizację zbyt liczną i zbyt zdekonspirowaną, by na niej oprzeć dalsze działania na rzecz suwerenności Polski. 19 stycznia 1945 r. AK została rozwiązana. Żołnierze usłyszeli w ostatnim rozkazie, że mają kontynuować walkę o niepodległość, ale w nowych warunkach każdy z nich ma być sam dla siebie dowódcą. Decyzja Okulickiego prawdopodobnie ocaliła wielu akowców przed represjami, wprowadziła jednak zamęt, pozbawiając ich jasnych wytycznych co do dalszego postępowania. Sprawiała też, że masy akowskie nie zostały automatycznie zaangażowane w zorganizowany opór przeciw nowej władzy i że powojenne podziemie było tak zróżnicowane.

AK – NIE – DSZ

Po ok. 400-tysięcznej podziemnej armii nie pozostała jednak pustka. Z jednej strony powstały struktury AK w Likwidacji, zajmujące się m.in. zagospodarowaniem środków materialnych, uporządkowaniem spraw personalnych (żołdy, awanse) czy dokumentacją dotychczasowej działalności. Z drugiej strony na taką właśnie sytuację nowej, sowieckiej okupacji, szykowana była kadrowa organizacja „NIE”, tworzona od wiosny 1944 r. przez gen. Augusta Fieldorfa „Nila”.

Struktura ta nie spełniła jednak pokładanych w niej nadziei, nie rozwinęła szerszej działalności, a po aresztowaniu gen. Okulickiego wśród 16 przywódców Polskiego Państwa Podziemnego, została uznana za zdekonspirowaną i rozwiązana. Próba objęcia na nowo byłych akowców siatką organizacyjną – zarówno w celu uchronienia ich przed represjami i pochopnymi działaniami, jak i do realizacji nowych wytycznych – była Delegatura Sił Zbrojnych na Kraj, powołana 7 maja 1945 r. Na jej czele stanął były szef Biura Informacji i Propagandy AK płk Jan Rzepecki „Ożóg”. Zgodnie z koncepcją Rzepeckiego DSZ próbowała ograniczać działalność zbrojną, zachęcać byłych akowców do jawnej działalności i włączenia się w prace nad odbudową Polski po wojennych zniszczeniach, do rezygnacji z akcji mogących eskalować napięcie i prowokować represje. Apele te nie mogły jednak przekonać tych żołnierzy, którym właśnie represje NKWD i UB uniemożliwiały przejście do cywilnego życia lub zmuszały do powrotu „do lasu”.

Organizacja społeczno-polityczna

Utworzenie w czerwcu 1945 r. zapowiedzianego w Jałcie Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej zmieniło sytuację Polski. Alianci uznali nowy rząd, oczekując, że przeprowadzi on

wolne wybory. Przywódcy polskiego podziemia postanowili dostosować taktykę do nowych warunków, licząc na polityczny przełom po wygranych przez legalnie działającą opozycję wyborach. Uznano jednocześnie, że kontynuacja konspiracji zbrojnej jest pozbawiona sensu. 6 sierpnia 1945 r. DSZ została rozwiązana. W rozkazie likwidacyjnym płk Rzepecki wyrażał nadzieję, że byli akowcy będą budować przyszłość nowej Polski „z hasłem wolności obywatela i niezawisłości bytu narodowego”.

Nową formą walki o „wolność obywatela i niezawisłość bytu narodowego” miała już kierować nowa organizacja. 2 września 1945 r. na warszawskim Żoliborzu doszło do spotkania pięciu pułkowników, byłych oficerów AK z dotychczasowego kierownictwa Delegatury Sił Zbrojnych – Jana Rzepeckiego, Antoniego Sanojcy, Janusza Bokszczanina, Franciszka Niepokólczyckiego i Jana Szczurka-Cergowskiego. Powołano wówczas Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”. W pierwotnie przyjętej nazwie „Ruch Oporu bez Wojny i Dywersji Wolność i Niepodległość” zawarto podstawowe założenia organizacji, mającej się pozbyć wojskowego charakteru i przeorientować na działalność cywilną. Zgodnie z tym założeniem określono wewnętrzną strukturę – poszczególnymi szczeblami kierowały zarządy, nie komendy, a na ich czele stali prezesi, nie komendanci.

Prezesem WiN został Rzepecki. Wśród jego najbliższych współpracowników znajdowali się m.in. wiceprezes Janusz Bokszczanin i sekretarz generalny Tadeusz Jachimek „Ninka”. Organizacja została podzielona na trzy obszary. Obszar Centralny obejmował województwa białostockie, lubelskie, warszawskie, łódzkie i kieleckie. Na jego czele stał Józef Rybicki „Maciej”. Obszarem Południowym, obejmującym Małopolskę i Śląsk, kierował Antoni Sanojca „Cis”, a po nim Franciszek Niepokólczycki „Żejmian”. Najślabszy był Obszar Zachodni, kierowany przez Jana Szczurka-Cergowskiego „Sławbora”. W jego skład wchodziły Wielkopolska i Pomorze. Zakładano dalszą rozbudowę struktury w terenie, często pokrywającej się w praktyce z dotychczasową strukturą AK.

[Czytaj artykuł Michała Wenklara *O wolność i niezawisłość* na portalu przystanekhistoria.pl](http://przystanekhistoria.pl)

Polecamy:

- [Wystawa: Zrzeszenie „Wolność i Niezawisłość”.](#)

[Poprzedni Strona](#)

[Następny Strona](#)

Konspiracja, Okupacja sowiecka, Podziemie antykomunistyczne, Wolność i Niezawisłość

Artykuł

INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ

Wystawa przygotowana przez:
Instytut Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie
autorzy:
dr hab. Filip Musiał, dr Michał Wenkлар
koncepcja graficzna serii:
Aleksandra Kalper-Miszulowicz
projekt graficzny:
Maciej Skóra, Dominika Szczalba-Zegleń
recenzja merytoryczna:
dr Wojciech Frazik
recenzja plastyczna:
Karol Czechowicz
wykorzystane zdjęcia i skany pochodzą z:
Archiwum IPN, Narodowego Archiwum Cyfrowego
oraz Muzeum Powstania Warszawskiego.

ORZEŁ BIAŁY

Nr. 7.

Wrzesień - Październik

Rok 1946.

ZRZESZENIE WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ 1945-1948

O CO WALCZYMY: — o prawdziwą niepodległość, — o utrwalenie naszych granic na Zachodzie, — o odzyskanie granic wschodnich i południowych, — o sprawiedliwą reformę społeczną opartą na zasadach chrześcijańskich, — o nowego człowieka.

Winieta podziemnego miesięcznika „Orzeł Biały”
wydawanego w Obszarze Południowym WIN
(ze zbiorów IPN).